

سهل بن زیاد

علم رجال

www.ketab.ir

حسن مهدوی

مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام

معاونت پژوهش

سرشناسه	: مهدوی، حسن، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور	: سهیل بن زیاد در آئینه علم رجال / حسن مهدوی: [برای]
مشخصات نشر	: مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، معاونت پژوهش
مشخصات ظاهری	: قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، ۱۳۹۱.
شابک	: ۱۸۶ ص.
وضعیت فهرست نویسی	: ۶۰۰۰۰ ریال: ۱-۴۵-۵۶۹۴-۶۰۰-۹۷۸
یادداشت	: فیبا
موضوع	: کتابنامه: ص. [۱۷۹]-۱۸۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: سهیل بن زیاد آدمی رازی
شناسه افزودن	: حدیث - علم الرجال
رده بندی کتب	: مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، معاونت پژوهش
رده بندی دیوبندی	: ۱۳۹۱ م ۹ / س ۱۱۶ BP
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۹۷/۲۹۲۴
	: ۳۰۴۳۴۲۳

عنوان: سهیل بن زیاد در آئینه علم رجال

مؤلف: حسن مهدوی

تاریخ نشر: ۱۳۹۱

نوبت چاپ: اول

چاپ: اعتماد

ناشر:

انتشارات مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۱-۴۵-۵۶۹۴-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۶۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۹	مقدمه معاونت پژوهشی
۱۱	پیشگفتار

بخش یکم

کلیات / ۱۵

۱۸	گفتار یکم: مبانی توثیق
۱۸	الف) توثیق خاص
۲۷	ب) توثیق عام
۵۱	گفتار دوم: مبانی تضعیف
۵۱	الف) تصریح یا اشاره معصوم علیه السلام به ضعف
۵۱	ب) سرزنش راوی از سوی دانشمندان رجالی

بخش دوم

سرگذشت نامه سهل بن زیاد / ۶۷

۶۹	گفتار یکم: نگاهی به سرگذشت سهل بن زیاد
۷۰	تاریخ درگذشت
۷۲	خانواده سهل
۷۲	ویژگی‌های شخصیتی و مذهبی سهل
۷۳	کتاب‌های سهل بن زیاد
۷۳	گفتار دوم: اساتید و شاگردان سهل بن زیاد

بخش سوم

روی کرد دانشمندان درباره سهل بن زیاد در گستره تاریخ / ۸۵

- گفتار یکم: اقوال متقدمین ۸۸
۱. محمد بن الحسن بن ولید رحمته الله ۸۸
 ۲. عباس بن نوح رحمته الله ۸۹
 ۳. احمد بن محمد بن عیسی اشعری ۹۰
 ۴. فضل بن شاذان رحمته الله ۹۰
 ۵. مرحوم برقی رحمته الله ۹۰
 ۶. مرحوم کشی رحمته الله ۹۰
 ۷. شیخ مفید رحمته الله ۹۱
 ۸. مرحوم ابن غضائری رحمته الله ۹۱
 ۹. مرحوم نجاشی رحمته الله ۹۲
 ۱۰. شیخ طوسی رحمته الله ۹۳
- گفتار دوم: اقوال متأخرین ۹۴
۱. کسانی که سهل را تضعیف کردند ۹۴
 ۲. کسانی که اعتماد بر سهل را روا دانستند ۹۷
 ۳. سهل بن زیاد در کتابهای قهقی ۱۰۰

بخش چهارم

بررسی دیدگاههای دانشمندان رجال درباره سهل بن زیاد / ۱۰۳

- گفتار یکم: انگیزه‌های تضعیف ۱۰۶
۱. تضعیف و بیرون شدن سهل به دست احمد بن محمد بن عیسی اشعری ۱۰۶
 ۲. تحمیق سهل از سوی فضل بن شاذان ۱۱۸
 ۳. تضعیف سهل از سوی ابن غضائری رحمته الله ۱۲۰
 ۴. تضعیف سهل بن زیاد از سوی مرحوم نجاشی رحمته الله ۱۲۴
 ۵. تضعیف سهل بن زیاد از سوی شیخ طوسی رحمته الله ۱۲۵
 ۶. تضعیف ابن ولید رحمته الله ۱۳۲
 ۷. شهادت برخی از بزرگان به عامی بودن سهل ۱۳۲
- گفتار دوم: ادله و شواهد و ثبوت سهل بن زیاد ۱۳۳
۱. موضع شیخ مفید رحمته الله در قبال سهل ۱۳۳
 ۲. توثیق شیخ طوسی رحمته الله در کتاب الرجال ۱۳۴
 ۳. کثرت روایت سهل بن زیاد ۱۳۹
 ۴. کثرت روایت أجلاء از سهل بن زیاد ۱۳۹

۱۴۲	۵. مکاتبه سهل و امام عسکری علیه السلام
۱۴۴	۶. نرسیدن لمن یا نکوهش از معصومین علیهم السلام
۱۴۵	۷. کتاب توحید و روایات سالم از سهل بن زیاد
۱۴۶	۸. وجود نام سهل در سلسله اسناد کتاب کامل الزیارات
۱۴۸	۹. وجود نام سهل در سلسله اسناد کتاب تفسیر قمی
۱۴۹	۱۰. شیخ اجازه بودن سهل بن زیاد

بخش پنجم

بررسی تحلیلی روایات سهل بن زیاد / ۱۵۱

۱۵۴	۱. احادیثی که ممکن است پیشینیان و اهل قم، معانی غلوآمیز را از آن‌ها برداشت کرده باشند
۱۶۲	۲. احادیث مقابل معنای غلو
۱۶۳	۲-۱. روایاتی که در نکوهش غلات است
۱۶۴	۲-۲. روایاتی که دلالت بر توحید دارد
۱۶۷	۲-۳. روایاتی که بر جود تکلیف دلالت دارد
۱۶۸	۲-۴. روایاتی که سهل بن زیاد درباره احکام شرعی دارد
۱۷۰	۲-۵. روایاتی که باریدگاه سیدان درباره ائمّه علیهم السلام سازگار است
۱۷۲	۳. روایاتی که ربطی به معنا ندارد
۱۷۶	نتیجه گیری
۱۷۷	فهرست منابع

مقدمه معاونت پژوهشی

اندیشوران و پژوهشیان امروزی علوم اسلامی برای ابتدای دیدگاه‌های خود بر مبانی دینی، از دست‌یابی به جوهر آگران‌بهای دریای معارف، گریز و گزیری ندارند. لیکن چنین کاری چندان ساده و آسان نیست. زیرا پیمای آن، چنان است که بی دستگیری خضر طریق و بهره‌گیری از علوم مختلف نمی‌تواند آن دست یازید.

یکی از این علوم، علم «رجال» یا دانش شناخت راویان احادیث است. از آن جا که از یک سو همه آن چه امروزه به عنوان میراث سرگ سنی و سیره به دست ما رسیده از جهت اعتبار راویان و اتقان محتوا به یک اندازه نیست و از سوی دیگر، مرطبی زمان این امکان و احتمال هست که مطالب دیگران، به نام پیامبر گرامی اسلام ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام ثبت شده و موجب خدشه به سنت و شریعت شده باشد، از این رو برای کسانی که قصد ورود به ساخت اندیشه‌های دینی و تحقیقات اسلامی را دارند فرض است که به جست و جو درباره راویان احادیث پرداخته و هر سند را از حیث زوایت و راوی و مروی عنه مورد بررسی قرار دهند.

در زمان‌های گذشته به دلایل گوناگون، که از آن جمله است کم‌بود ابزارهای ثبت و ضبط و اطلاع‌رسانی، معمولاً حوادث تاریخی یا روایات مربوط به سیره و سنت اسلامی، از طریق سینه به سینه و به صورت شفاهی نسل به نسل منتقل می‌شده است. توجه به شرایط زمانی صدر اسلام و سده‌های بعد، نقش مهم و کارساز راویان را بیش از پیش آشکار می‌نماید. بی‌تردید بدون جهد و تلاش ایشان، انتقال این سنت ارزشمند به خوبی ممکن نبود، ولی به رغم سهم انکار ناپذیر ایشان، امکان خطا در انتقال یا احتمال ورود افراد غیر صالح در این جرگه نیز

امری است که نمی‌توان از آن چشم پوشید. همین امر ما را وامی‌دارد که اینک بیش از زمان‌های گذشته به بررسی دقیق و جامع راویان احادیث همت گماریم.

«سهل بن زیاد آدمی» یکی از کسانی است که با سعی بلیغ خود موجب ثبت و انتقال بیش از دو هزار حدیث از خاندان نبوت و امامت شد. با توجه به آن چه گفته شد و با توجه به اهمیت وی، پژوهش حاضر عهده‌دار بررسی زندگی و آثار و احوال او شده است. افزون بر این، پژوهشگر گرامی در این اثر سعی کرده میزان وثاقت سهل را در بوته بررسی و ارزیابی قرار داده و به تحلیل مباحث و دیدگاه‌هایی بپردازد که درباره وی بیان شده است. برای وصول به این مقصود البته وی از مبادی تصویر و تصدیقه بحث نیز غافل نشده است. نگارنده، علاوه بر تبیین مبانی توثیق و تضعیف، گزارشی از زندگی سهل و اساتید و شاگردان او، همچنین اقوال متقدمان و متأخران را درباره وی بیان کرده است. سپس انگیزه‌های احتمالی مربوط به تضعیف وی از یک سو و ادله و شواهد مرتبط با وثاقت او را از سوی دیگر، به محضر مخاطبان خویش ارائه کرده است. پایان بخش مباحث نیز بحثی است درباره «غایب» و «حاجبی» که ممکن است از آنها معانی غلوآمیز برداشت شود.

مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام) که پیش از ترویج علوم مرتبط با فقه آل محمد (علیهم‌السلام) را هدف بنیادین خود می‌داند با توجه به نقش ارجمند بخش پژوهش‌هایی در غبارزدایی از تاریخ علوم اسلامی و چهره روات مسلمان، و یاری‌رسانی به دانشیان و پژوهشگران عرصه تاریخ و اندیشه اسلامی و مباحث فقهی، انتشار اثر حاضر را وجهه همت خویش ساخته است. اینک که ممکن تقدیم این اثر به محضر ارباب فقه و اجتهاد فراهم شده این معاونت بر خود لازم می‌داند ضمن تقدیم تبریک به درگاه الهی، و طلب مغفرت و تعالی درجات برای بنیان‌گذار مرکز، مرحوم آیت‌الله العظمی فاضل لنکرانی رضوان‌الله تعالی علیه و تشکر از مسئولین محترم مرکز، سپاسگزار کسانی باشد که در سامان یافتن این کار نقشی به سبزه داشته‌اند، به ویژه حضرت آیت‌الله محمدجواد فاضل لنکرانی ریاست محترم مرکز به لحاظ حمایت و تذکرات علمی و نویسنده ارجمند جناب حاجت الاسلام والمسلمین حسن مهدوی، پژوهشگر مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام). امید که خداوند متعال همگان را در خدمت روزافزون به ساخت دین و تلاش برای رشد و تعالی علمی و عملی جامعه اسلامی یاری رساند.

دکتر محمد مهدی مقدادی

معاون پژوهشی مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام)

زمستان ۱۳۹۱